

ČESKÉ SLEZSKO POD DROBNOHLEDEM. ANEB CO JSTE NEVĚDĚLI O MODERNÍ HISTORII ČESKÉHO SLEZSKA A NYNÍ TO MÁTE MOŽNOST JEDNODUŠE ZJISTIT

Nina Dvořáková

Získat nepřehledné množství zajímavých informací o českém Slezsku je nyní lehčí než kdy jindy. Využít k tomu můžete tištěnou publikaci VELKÝ HISTORICKÝ ATLAS ČESKÉHO SLEZSKA (THE GREAT HISTORICAL ATLAS OF CZECH SILESIA)¹⁾ nebo vzhledem k omezenému počtu výtisků volně přístupnou elektronickou verzi²⁾ s mnoha vychytávkami v podobě zvětšování textu a dalších interaktivních nástrojů. Velký historický atlas českého Slezska vznikl jako hlavní výstup stejnojmenného projektu VELKÝ HISTORICKÝ ATLAS ČESKÉHO SLEZSKA – Identita, kultura a společnost českého Slezska v procesu společenské modernizace s dopadem na kulturní krajinu. Projekt byl financován z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) v období mezi lety 2016 až 2022. Atlas má tištěnou, elektronickou i interaktivní verzi ve čtyřech jazykových mutacích. Je doplněn o odbornou monografii Lidé a krajina českého Slezska. Jeho tvorbu a vydání doprovázely mezinárodní workshopy a výstavy věnující se tématu identity a kulturní krajiny.

Publikace VELKÝ HISTORICKÝ ATLAS ČESKÉHO SLEZSKA vyšla v roce 2021. Na tvorbě atlasu se podílely tři autorské týmy zahrnující ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú., Ostravskou univerzitu a Slezské zemské muzeum. Autorský kolektiv je multioborový, zahrnuje necelých třicet osob a tři kartografy. Autoři knihu představují jako dílo, které kompiluje poznatky z předchozích výzkumů a poskytuje *komplexní náhled na vývoj území, jež bylo často vystaveno velkým historickým změnám v rámci středoevropského prostoru*. Hlavním cílem publikace je *identifikace historických procesů, které ovlivnily obyvatelstvo i krajinu českého Slezska a navazujícího území moravského klínu po roce 1848 a popsání vzájemné interakce mezi společností, krajinou a hospodařením v dané oblasti*. Záměrem autorů bylo na základě zobrazených dat vysvětlit a popsat dlouhodobé sociodemografické a ekonomické procesy včetně vývoje struktury osídlení sledovaného území. Autoři se rovněž snažili postihnout vývoj kulturní krajiny regionu a zmapovat a vysvětlit příčiny územní a kulturní identity ve vztahu k hodnocení spokojenosti místních obyvatel s různými aspekty života.

Atlas je rozdělen do sedmi hlavních částí. Kapitola *Historicko-geografický kontext* se věnuje rozvoji osídlení, přesouvání hranic a vývoji vnitřního admi-

1) Hruška, L. – Jarošová, L. – Lipovski, R. (eds.). 2021. Velký historický atlas českého Slezska. Ostrava: ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, z. ú., 298 s. ISBN 978-80-87955-10-9.

2) Dostupné z: <https://atlas-slezska.cz/>, resp. <https://mapa.atlas-slezska.cz/en.html>.

nistrativního uspořádání v období před a po roce 1918. Kapitola *Prostorově-geografický kontext* představuje klasická fyzickogeografická témata od geologických celků, geomorfologického členění přes klimatické a hydrologické poměry, vegetační pokryv a složení živočišných druhů a to nejen původních, invazních ale i těch ohrožených a unikátních. Různé typy *krajin* sleduje třetí a nejrozsáhlejší kapitola. V této kapitole se autoři věnují vlivu člověka na formování území českého Slezska. Autoři popisují historické procesy, které stojí za vytvářením sídelní, těžební, zemědělské, industriální a les hospodářské krajiny a důsledky, které z toho plynou pro současnost. Za velmi zajímavé patří ty části kapitoly, věnující se otázkám vzniku hornické krajiny a její následné rekultivace.

Kapitola *Obyvatelstvo* se zabývá vývojem a strukturou místní populace na základě dat od druhé poloviny 19. století do současnosti. Jako podkladová data využívají autoři současné a historické populační cenzy nebo údaje o průběžné evidenci obyvatel z ČSÚ. Autoři popisují postupný vývoj počtu obyvatel českého Slezska a jeho územní diferenciaci. Zabývají se věkovou skladbou obyvatelstva, jejími příčinami a důsledky pro sledovaný region. Zaměřují se na strukturu obyvatelstva dle náboženství, obcovací řeči, či národnostního složení. Dlouhodobé časové řady věnující se skladbě místní populace jsou doplněny o soudobé údaje o vývoji počtu a rozmístění cizinců pocházející z Ředitelství služby cizinecké policie. Kapitulu uzavírají interpretace současných trendů vývoje migrace a přirozeného přírůstku. Ačkoliv jsou texty mnohdy zajímavé, především pro laiky neznalé demografických pojmů a principů, musí být jejich čtení náročné především na udržení dlouhodobé pozornosti. Z vlastní zkušenosti ale vím, že je těžké tuto tematiku podat tak, aby byla pro běžného čtenáře přístupná a atraktivní a autor či autorka mohli uplatnit běžně používané zvyklosti psaní odborného textu. Pátá kapitola *Sociální a kulturní vývoj* přibližuje důležité historické milníky existence českého Slezska, jako jsou průběh a výsledky voleb v druhé polovině 19. století a první polovině 20. století. Popisuje rovněž rozvoj základní občanské vybavenosti – zdravotnictví, sociální služby, školství. Věnuje se proměnám církevní správy, významným společenským událostem (národopisné a průmyslové výstavy), národnostní emancipaci a formování identity skrz místní media. Přibližuje vý-

znamné historické události spojené se začleňováním či vyčleňováním Slezska pod nebo mimo českou správu. Poslední dvojlíst kapitoly je věnován undergroundu a s ním spojeným akcím konaným na slezském území. Předposlední tematická kapitola *Ekonomický vývoj* se věnuje postupnému vzniku a prodlužování silniční a železniční sítě, historickým předpokladům a následně rozvoji zemědělství a průmyslu po roce 1848. Poslední kapitola se zaměřuje na specifika jednotlivých místních oblastí, formování *identity* a rozmístění pomníků a jejich historickému odstraňování. V této kapitole zaujmou části vysvětlující vztah k regionu a Slezsku u místních společenství a srovnání *spokojenosti* obyvatel s oblastmi života napříč jednotlivými částmi Slezska a jejich srovnání s českým průměrem. Kvantitativní a kvalitativní šetření by si zasloužily větší prostor pro interpretaci, vzhledem k omezenému prostoru se jeví občas jako zkratkovité. Chybí také informace, jak velký byl vzorek populace v šetření spokojenosti v jednotlivých územích a jaká je jeho vypovídací hodnota.

Třisetstránková publikace obsahuje bohaté množství historických i současných fotografií, reprodukcí, tematických map, grafů a tabulek. Tematické mapy jsou zpracovány tradiční formou pomocí jednoduchých kartogramů a kartodiagramů. V některých případech jsou využity jako podklady reprografie starých map, do nichž je zakreslen nový obsah. Grafická stránka atlasu je bohužel slabší stránkou celé publikace. Zásah grafika či grafičky by rozsáhlé a náročné dílo pomohl dovést k lepšímu a atraktivnějšímu grafickému vyznění pro běžného čtenáře. Grafik či grafička by snad autorům rozmluvili rozsáhle excelové tabulky, které mohly zůstat spíše v příloze atlasu nebo v jeho elektronické verzi. Celkově mohli autoři omezit přebírání moderních topografických map. Nízká grafická kvalita těchto reprodukcí v tištěné verzi činí některé mapy bohužel hůře čitelné.

Je otázkou, zda lze publikaci považovat za atlas v tradičním slova smyslu. Množství mapových prvků tomu sice nahrává, přesto dle mého přesvědčení se jedná spíše o velmi široce tematicky rozkročenou místopisnou publikaci věnující se moderní historii českého Slezska využívající mnohdy jako jednu z hlavních vyjadřovacích složek komentované mapové prvky a fotografie. Interaktivní verze atlasu je totožná s tištěnou verzí. Čtenář má možnost si zvětšovat text a přibližovat si jednotlivé obrazové prvky. Lze také

využít atraktivní překrývání jednotlivých mapových listů a porovnávat tak vývoj území (podobně jako v aplikaci Dvě Prahy). V některých listech lze měnit podkladové mapy, rozevřít si mapu přes celé okno a přiblížit si vybrané území. Zajímavá je rovněž práce s časovou osou a proměnou mapy v závislosti na zkoumaném období (například v rámci vývoje vnitřního administrativního uspořádání nebo sociodemografického vývoje obyvatelstva, voleb atd.).

Na závěr je možné říci, že cíle, které si autorský tým kladl, byly naplněny. Publikace je bohatou studnicí informací o českém Slezsku. Její nepřebornou výhodou je, že všechna možná témata, na které si čtenář vzpomene, může nalézt na jednom místě a v elektronické verzi. Věřím, že tištěná nebo elektronická verze atlasu bude běžnou součástí obecních knihoven na území českého Slezska a knihoven větších českých měst.